

HISTÒRIA DE CATALUNYA

Tema XVII: El Catalanisme pren força. Conflicte amb l'estat espanyol.

17 de febrer 2011

Des de la guerra franco-prusiana de 1870-71, hagué pau a l'Europa occidental, llevat de conflictes exteriors, de tipus colonial o reivindicatiu: la guerra hispano-nordamericana de 1898, les ambicions franceses, espanyoles i alemanyes sobre el Marroc, la guerra ruso-japonesa a l'extrem orient. Aquesta pau però, estava fonamentada en el recel i en el sistema d'aliances entre les diverses potències i amb el perill constant del polvorí balcànic on els vells imperis, el turc, el rus i l'austrohongarès dels Habsburg representaven, ja entrat el segle XX, anacronismes corcats al seu interior per les diverses ètnies i nacionalitats que maldaven per constituir-se en estats independents i un cop aconseguit aquest propòsit, cercaven la manera d'assimilar territoris veïns si en aquests hi havia, encara que minoritaris, grups de connacionals.

Hi havia també un sentiment de revenja en l'ànima del poble i govern francès per la derrota de 1871 i l'humiliació que representà la constitució de l'imperi alemany al palau de Versalles. La pau que significà la pèrdua d'Alsàcia i de Lorena que passaren a formar part del nou imperi i la llavors exorbitant indemnització de guerra de cinc mil milions de francs - or, despertaren aquest sentiment d'hostilitat vers Alemanya. Altrament, el creixement industrial i comercial d'Alemanya, la construcció d'una gran flota militar i l'interès a fer-se un imperi colonial provocà el recel de la Gran Bretanya que veia en perill el trencament de l'equilibri europeu. Altrament, l'acostament d'Alemanya a l'imperi turc posava en perill l'hegemonia britànica a l'Egipte i el canal de Suez, eix central del seu imperi vers l'Índia. Per altra banda, Itàlia que ambicionava el protectorat sobre Tunísia, és veïè defraudada per França i s'incorporava a una aliança amb Alemanya i Àustria-Hongria, és constituí la Triple Aliança.

Per altra banda, el 1904 és constituí "l'Entente Cordiale" entre els tradicionals enemics competidors colonialistes: França i Gran Bretanya, que és consolidà el 1905 per la visita del Kàiser alemany Guillem II, a Tànger.

Aquests fets provocaren una constant tensió internacional, un període conegut com "la pau armada" i el vesper balcànic on els interessos d'Àustria-Hongria posaven en perill l'hegemonia rusa, tradicional protectora dels eslaus del sud, abocava a aquest país cap a l'aliança amb França i Anglaterra.

Ningú volia la guerra, les grans potències però, feia temps que és preparaven per un eventual conflicte i la política imprudent del Kàiser alemany contràriament a la que el canceller Bismarck havia aconseguit d'aïllar als rivals, ara els unia amb força, inclús produint la desafecció del regne d'Itàlia. A la fi, el 28 de juny de 1914, un estudiant servi, Gabriel Príncip, assassinava a Sarajevo l'arxiduc Francesc Ferran i l'esposa, Sofia, hereus del tro dels Habsburg. S'iniciava la crisi que, el 3 d'agost, inflamava tota Europa. El suïcidi europeu havia començat.

La I guerra mundial. Repercussions a Catalunya i a l'Estat.

L'estat espanyol és mantingué neutral en el conflicte, provocà però, divisió d'opinions i Catalunya és manifestà clarament francòfona mentre la resta de l'estat prenia partit pels germanòfils. Paral·lelament, els partits d'esquerra manifestaven les simpaties pels aliats i en canvi, la burgesia a Catalunya estava dividida i a la resta de l'estat és decantava per Alemanya.

L'activitat fabril és multiplicà per les necessitats dels països en conflicte i el comerç prengué una embranzida considerable provocant una veritable riuada de diners que enriquí als industrials i comerciants a l'engròs però que no és reflexà en millores salarials, ben al

contrari, amb la sortida de productes de tota mena, inclús els bàsics com el blat, els preus interiors pujaren a nivells inabastables i el poder adquisitiu s'enfonsava. Fou la paradoxa que provocà greus conflictes socials com la vaga general de 1917, durament reprimida per la guàrdia civil i l'exèrcit. Aquesta situació que ben aprofitada hagués servit per enfortir el teixit industrial i econòmic del país, com passà als Estats Units, serví només per augmentar les reserves d'or del Banc d'Espanya.

Els governs i els estats majors en lluita, consideraven un conflicte de curta durada i és perllongà per més de quatre anys.

Malgrat la neutralitat, uns dotze mil catalans del Principat s'allistaren a França per combatre en primera línia. Les comarques de la Catalunya nord pagaren un gran tribut de vides per la llibertat de França i el mariscal Josep Jofre, nascut a Ribesaltes el 1852, català per naixement i de parla, guanyava el 1914 la batalla de Marne i salvava a França. En la primavera de 1920, presidí a Barcelona els Jocs Florals i la seva muller fou la reina. Amic personal de Guimerà, Rossinyol, Casas i Puig i Cadafalch, fou un símbol d'unió amb el Rosselló. Morí a París el 1931.

L'Assemblea de Parlamentaris. Unitat catalana. (1917)

Els partits nacionalistes d'esquerra tenien poc suport entre les masses obreres pel seu caràcter molt intel·lectual i per l'atracció cap al lerrouisme, demagògic i profundament anticatalà, encara que de forma molt subtil. Partits com la Unió Federal Nacionalista Republicana, el 1910, amb dirigents destacats com Jaume Carner i Antoni Rovira i Virgili o el Partit Republicà Català de Francesc Layret i Marcel·lí Domingo, la Unió Catalanista del doctor Domènec Martí i Julià. El 1922, Francesc Macià creava el primer partit clarament separatista: Estat Català.

Podem afirmar sense dubtes, que el catalanisme en aquesta època estava en mans de la dreta burgesa, encapçalada per Francesc Cambó, procliu a la monarquia parlamentària i a l'encaix de Catalunya dins d'una Espanya gran. Regia aleshores al país, la Constitució de 1876, caduca i desfasada, defensada únicament pels partits de nivell estatal.

Cambó tingué l'iniciativa de reunir a Barcelona, entre el juliol i l'octubre de 1917, una Assemblea de parlamentaris de tot l'estat, amb l'intenció de trobar una nova via constitucional més d'acord amb els temps, com també un règim autonòmic per a les regions que ho demanessin. El 19 de juliol, dia de la convocatòria, Barcelona fou ocupada per l'exèrcit encara que 68 diputats és reuniren al palau del parc de la Ciutadella presidits per Ramon d'Abadal on acordaren l'urgència de la convocatòria d'unes corts constituents per emprendre la solució dels problemes del país mitjançant les reformes de tot tipus. Aquesta proposta fou aprovada per unanimitat.

La guàrdia civil dissolgué la reunió i dispersà als parlamentaris. Això augmentà les tensions i l'agost esclatava una vaga general revolucionària i prenia un camí diferent a l'espera't pels parlamentaris i l'exèrcit reprimí amb violència la vaga. El govern denuncià a Cambó i d'altres parlamentaris com a responsables de la vaga, mentre que la Lliga Regionalista acusava al govern central d'haver provocat la vaga per motivar el fracàs de l'Assemblea. Al mes d'octubre, en el mateix Congrés, tornava a reunir-se l'Assemblea que aprovà un programa de reformes totals que fou el motiu perquè el govern Data dimitís, això precipità una greu crisi que el rei Alfons XIII, després d'entrevistar-se amb Cambó pogué resoldre, el 30 d'octubre, amb un govern dit "de concentració nacional" on s'integraren conservadors, liberals i membres de la Lliga com Ventosa i Calvell, ministre de finances i Felip Rodés, d'instrucció pública. Acceptaven la col·laboració amb els poders que havien combatut.

Aquell mateix any, el malestar és feia palès entre els militars que al marge de la jerarquització creaven les "Juntes de Defensa", una mena de sindicat en defensa dels

sous, equipaments i privilegis. Tindrien una importància cabdal en la pressió als polítics fins desembocar en el cop d'estat de Primo de Rivera.

Internacionalització del conflicte català a Versalles (1919).

Si bé la I guerra mundial s'inicià com un conflicte del segle XIX, l'acabament ja fou de ple segle XX. Els avenços tecnològics emprats en el conflicte -aviació de caça i de bombardeig, vehicles automotors blindats -els tancs- submarins, armes de tir ràpid, etc, feien palès el tipus de guerra i d'armament que, llevat l'arma nuclear, serà el vigent en els propers conflictes bèl·lics del mateix segle.

El bloqueig marítim dels imperis centrals, el fracàs d'aquests en els fronts secundaris i el col·lapse de la reraguarda atiat pels conflictes interns, el cansament per la sagnia que representava la perllongació de la guerra. A partir de la primavera de 1918, amb l'arribada del contingent nord-americà, més d'un milió de soldats, és començà a trencar l'equilibri en el front occidental que és fa palès el mes d'agost, quan els alemanys comencen a recular de les posicions del nord de França i Bèlgica. La avantatja alemanya, després de la pau per separat amb els naixents soviets russos el març de 1918, s'havia esvaït i en contagi amb la revolució russa, esclatà a Alemanya un moviment revolucionari i el Kàiser es veié obligat a abdicar i exiliar-se a Holanda. L'onze de novembre, es signà l'armistici basat en els catorze punts del president dels Estats Units, Woodrow Wilson. El preu en vides humanes fou esgarrifós: nou milions d'homes joves només a Europa. A França, el 27 per cent dels homes compresos entre els 18 i els 27 anys. Dels voluntaris catalans, menys de quatre mil, molts d'ells ferits, sobrevisqueren, dos tercers parts deixaren la pell a les trinxeres del nord de França.

El 28 de juny de 1919, a Versalles, és signà el tractat de pau. Seguint-hi els consells del president Wilson, els principals aliats, França, Gran Bretanya, Itàlia, reconeixerien l'independència de les nacionalitats dominades pels imperis centrals descartaren però els principis de Wilson, del reconeixement de les nacions sense estat propi que així ho demanessin. Des de el principi de les negociacions, influents polítics catalans havien presentat en l'incipient Societat de Nacions, davant dels representants francesos i anglesos les reivindicacions catalanes a la creació d'un estat propi d'acord amb els catorze punts de Wilson i comptaren amb l'atenció i simpaties dels representants anglosaxons, foren però brutalment rebutjades pel cap de l'executiu francès, Clemenceau. "Ne pas d'històries" . Oblidava el sacrifici dels combatents del Principat, que lluitaren per la llibertat de França amb l'esperança truncada d'aconseguir l'ajut francès per la pròpia llibertat.

Malgrat tot, les gestions representaren per primer cop al cor d'Europa, el primer ressò del "cas català" davant el col·lectiu internacional.

La Canadencia. Les gran obres hidràuliques al Pirineu.

La Barcelona Traction, Light and Power Company Ltd., coneguda com "La Canadencia", fou constituïda a Toronto, el 1911 impulsada pel enginyer canadenc Fred S. Pearson, creador de la primera xarxa de producció i distribució d'energia elèctrica a Catalunya. El desenvolupament industrial feia necessari la creació d'una infraestructura que superés les petites centrals hidroelèctriques situades al Ripollès i algunes a les valls interiors. L'enginyer Pearson dirigí personalment la construcció de les grans instal·lacions a la Vall Fosca (Estany Gento, Cabdella) i Camarasa, a la Noguera Pallaresa. Continuà la tasca amb l'embassament de Sant Antoni, a Talarn. Pearson morí el 1916 amb el torpedina-me'n del transatlàntic Lusitania. Passà el control de la companyia a una societat belga, Sofina, que emeté obligacions els interessos dels quals calia pagar en lliures esterlines. Durant la guerra civil, no és pagaren aquests interessos i després, les autoritats franquistes no autoritzaren els pagaments per la manca de divises, això provocà la caiguda en el preu

d'aquestes obligacions que aprofità Joan March, el banquer de l'alçament franquista, per comprar la majoria de títols a preu irrisori i el 1948 demanà davant un tribunal de Reus, la declaració de fallida. Declarada aquesta i subhastada la propietat de la companyia, fou adjudicada a la recent constituïda FECSA fundada per aquest pirata mallorquí. El fet provocà un procés internacional que involucrà tensions polítiques importants amb els governs canadenc, britànic i belga que no és resolt fins l'any 1970 per mitjà d'un conveni entre els estats. No cal subestimar l'importància que tingué la Canadenca en el procés d'industrialització des de llavors fins l'actualitat.

Fou també motiu d'una vaga reivindicativa denominada amb aquest nom. Els mesos de febrer i març de 1919, motivada pel acomiadament d'obrers. Per solidaritat, els treballadors del gas i electricitat es declararen en vaga i Barcelona restà sense llum ni gas. Les autoritats declararen l'estat de guerra i detingueren més de tres mil treballadors. Els obrers tèxtils s'afegiren a la vaga i els ànims feien témer un esclat revolucionari. Salvador Seguí, aconseguí un acord i la tornada al treball, el 20 de març, els militars però, en desacord amb el pacte, retingueren 79 vaguistes i el 24 es declarà la vaga general al Principat, de nou s'establí l'estat de guerra. A la fi, la vaga finalitzà amb l'establiment de la jornada de vuit hores i de les dimissions del governador civil, del cap de la policia i del president del govern, comte de Romanones.

Repressió del catalanisme i dels sindicats.

Als jocs Florals de 1920, presidits pel mariscal Jofre, l'actuació de la força pública provocà que el president de la Mancomunitat i l'alcalde de Barcelona trenquessin llur relació amb el governador civil. Paral·lelament, amb la vaga de la Canadenca, els sindicats demostraren llur força i capacitat de convocatòria. L'actuació dels sindicats exasperà a la Federació Patronal que respongué amb el locaut i amb l'acció d'agents provocadors i pistolers, en connivència amb les autoritats i organitzant un sindicat groc, "el lliure". S'iniciava una política d'extermini dels advocats laboralistes i de dirigents sindicals i aquest respongueren també amb la violència. Així, en represàlia per l'atemptat contra el dirigent sindical Pau Sabater, fou mort Bravo Portillo, cap dels escamots policials de la repressió sindical, antic agent del servei secret alemany. Nomenat governador civil el general Martínez Anido (1920-1922), els pistolers del lliure reberen l'ordre d'exterminar els principals sindicalistes i en 36 hores foren assassinats 21 dirigents i utilitzant la llei de fugues. Això produí una gran tensió social i vagues generalitzades i la repressió produí un gran nombre de víctimes, en 16 mesos, 230 persones, entre elles l'advocat Francesc Layret (1920) i Salvador Seguí (1923). Amb la mort d'aquest dirigent, de tarannà conciliador i dialogant, obrí la porta als sectors més radicals, com la FAI, uns anys més endavant. Aquests anys, de 1919 fins el 1923 han estat coneguts com "quan mataven pels carrers". El govern és mostrà incapaç de resoldre la situació i encoratjat per bona part de la burgesia barcelonina (Els Vidal Quadras, els Trias de Bes principalment), el nou capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera, andalús, de coneixements molt simplistes i profundament anticatalà, donà un cop d'estat el 13 de setembre de 1923.

La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930).

Cridat pel rei Alfons XIII, rebé els suports del monarca i constituí un directori militar que dissolgué les Corts, les corporacions locals i en un principi, tots els càrrecs foren ocupats pels militars. Dos foren les preocupacions principals d'aquest directori: la repressió del terrorisme i la de les manifestacions nacionals catalanes. En el primer cas, la desorientació de la classe obrera ajudà en aquest propòsit i també la millora de les condicions de vida, fins la fundació el 1927, de la FAI en una lluita desigual i clandestina, amb la supressió dels partits i l'establiment d'una dura censura de premsa. En quan al catalanisme, fou

prohibit l'ús del català en l'administració pública i en les cerimònies eclesiàstiques, clausurades moltes entitats excursionistes, l'orfeó Català i temporalment, el Club de Futbol Barcelona, suprimit el CADCI i el març de 1926, destituïda la Junta del Col·legi d'Advocats i empresonats i desterrats els seus membres. Ja el 1925, s'havia dissolt la Mancomunitat.

Durant 1924 s'inauguraren diverses obres de molt de temps esperades: la carretera cap a la vall d'Aran pel port de la Bonaigua, posava fi al seu aïllament secular, almenys durant l'estiu, car aquesta carretera estava colgada per la neu des de novembre fins al maig.

El mateix any s'inaugurà Ràdio Barcelona, la primera de l'estat, i també el metro de Barcelona, entre les places de Catalunya i Lesseps.

El 1928 és completà la línia des de Ripoll fins a Puigcerdà. Encara és la línia fèrria normal més alta d'Europa (1560 msnm) i 43 per mil de pendent. També s'inaugurà el 1929 l'estació de França, durant molts anys la millor estació terminal de l'estat. S'iniciava també la construcció del cremallera cap a la vall de Núria, que s'inauguraria ja després del triomf republicà, l'any 1931.

El 1929 és celebrà l'exposició universal de Barcelona des de el 19 de maig fins el 15 de gener de 1930. L'alcalde era el Baró de Viver i comportà una sèrie d'obres d'embelliment de Barcelona, com l'urbanització de les places de Catalunya i d'Espanya i de la muntanya de Montjuïc, també el cobriment del tren de Sarrià, de la construcció del metro transversal des de Santa Eulàlia de l'Hospitalet fins al carrer Marina. L'envergadura de les obres comportà una gran onada immigratòria procedent de la resta de l'estat.

A diferència de l'expo de Sevilla, paral·lela a la de Barcelona, finançada totalment pel govern de l'estat, del cost total de la de Barcelona, que fou de 180 milions de pessetes, equivalents avui en dia a 1.100 milions d'euros, l'estat aportà només 52 milions. Això comportà un dèficit que endeutà per molts anys l'ajuntament barceloní. Fins l'any 1954 calia incloure un segell addicional en les cartes trameses des de Barcelona.

La dictadura és col·lapsà amb la crisi financera iniciada el 1929 i el 28 de gener de 1930, privat de la confiança del rei i dels seus companys d'armes, Primo de Rivera dimití i s'exilià a París on morí un mes més tard. Substituït pel general Berenguer que dimití un any més tard i nomenat pel rei un nou cap de govern, l'almirall Juan Bautista Aznar, amb la promesa de celebrar eleccions sinceres, començant per les municipals, convocades pel 12 d'abril de 1931 i que donaren pas a la proclamació de la II República espanyola.

Francesc Macià i l'intent de Prats de Molló.

Després dels fets de l'assalt a la redacció de "La Veu de Catalunya" el 1905 i de llur oposició a la llei de jurisdiccions de 1906, Macià presentà llur candidatura dins de Solidaritat Catalana pel districte de Les Borges Blanques. Aquest fet comportà el seu trasllat a Santoña amb el grau de coronel que no acceptà i comportà la renúncia a la carrera militar. De mica en mica, s'anà acostant a posicions cada cop més catalanistes i d'esquerra no marxista. El 1922 creà Estat Català i entrà en contacte amb centres separatistes catalans escampats per tota l'Amèrica, especialment a Cuba. Exiliat a Perpinyà després del cop d'estat de Primo de Rivera, inicià la recerca de diners per la compra d'armes i la preparació d'una insurrecció per l'alliberament nacional i mantingué els contactes amb els catalans nacionalistes d'Amèrica per mitjà de l'emprèstit "Pau Clarís" l'abril de 1925. Disposat a negociar un ample front revolucionari en el marc d'una lliga de nacions oprimides, amb nacionalistes irlandesos de De Valera, escocesos, bascs i també el partit comunista d'Espanya, formà el "Comitè Revolucionari" i viatjà acompanyat de Josep Carner i José Bullejos a Moscou a la recerca d'ajuts polítics i econòmics de l'Internacional Comunista. Malgrat que Andreu Nin fou l'introduïdor dels viatgers, resultà un fracàs i Macià decidí tirar pel dret amb les seves úniques forces i preparà i organitzà una incursió armada des de Prats de Molló amb l'intenció d'ocupar l'alta Garrotxa i les

poblacions d'Olot, Camprodón i Ripoll per establir una base d'operacions a l'espera d'un alçament a tot el Principat. La traïció d'un dels implicats, un nét de l'heroi italià Garibaldi, confident dels serveis secrets francesos, avortà el complot amb la detenció de Macià, Gassol, Carner i d'altres. Traslladats a la Santé de París, s'obrí un procés on Macià, defensat brillantment per l'advocat Henry Torres, informà al món del cas català. Fou condemnat a dos mesos de presó, ja acomplerts i expulsat a Bèlgica amb en Gassol. A principis de 1928 viatjà cap l'Uruguai i l'Argentina on visità els centres catalans escampats per aquests països, passà a Xile i d'allà a l'Havana on participà en una Assemblea que preparà una Constitució per una futura República Catalana (Octubre de 1928). Anà a Nova York i tornà a Brussel·les. Exiliat Primo de Rivera, Macià travessà il·legalment França i arribà a Barcelona pel setembre de 1930. Detingut, fou retornat a Bèlgica i dimití el general Berenguer, el de la "Dictablanda", tornà sense problemes a Catalunya el 22 de febrer de 1931. Davant les properes eleccions, participà en la conferència dels diversos grups d'esquerres que sota la seva presidència s'agruparen en Esquerra Republicana de Catalunya que guanyà les eleccions municipals del 12 d'abril, desbancant a la Lliga Regionalista. Dos dies més tard, Lluís Companys proclamava la República de Catalunya, integrada en la Federació de Repúbliques Ibèriques. La monarquia borbònica deixava el tro dos-cents divuit anys més tard de llur entronització.

Imatges projectades

- 17-01: Reunió de l'Acadèmia de les Bones Lletres, el 1905.*
- 17-02: La Canadenca, cap el 1911.*
- 17-03: Altre imatge de La Canadenca.*
- 17-04: Aplec a Arenys de Munt, cap 1912.*
- 17-05: Mapa del conflicte europeu de la I Guerra Mundial.*
- 17-06: Epidèmia de tifus a Barcelona, octubre de 1914.*
- 17-07: Central Hidroelèctrica de Cabdella, cap el 1914.*
- 17-08: Imatges de la guerra química cap el 1917 (I guerra mundial).*
- 17-09: Pistolerisme, entre 1909 i 1923.*
- 17-10: Vista del port de Tarragona cap el 1920.*
- 17-11: Aplec excursionista i catalanista al Pla de la Garga, el 5/3/1922.*
- 17-12: Membres de la Lliga Regionalista amb Francesc Cambó.*
- 17-13: Pintures de les esglésies de Taüll el 1922.*
- 17-14: Cop d'estat de Primo de Rivera, 13/09/1923.*
- 17-15: Directori militar després del cop d'estat de Primo de Rivera.*
- 17-16: El Port de la Bonaigua després de l'inauguració de la carretera 1924*
- 17-17: La verema al Penedès el 1927.*
- 17-18: Judici d'en Macià a París el 1927.*
- 17-19: Altre moment del judici a Macià a París.*
- 17-20: Francesc Cambó el 14 d'abril de 1931.*
- 17-21: Francesc Macià proclama la República Catalana el 14 d'abril de 1931.*
- 17-22: El treball de les dones: rentant al riu Cardener a Súria.*
- 17-23: Fàbrica de ciment del Clot del Moro, a prop de La Pobla de Lillet.*
- 17-24: Arbúcies, vila del Montseny, cap 1910.*
- 17-25: Primers automòbils que creuaren el port de la Bonaigua el 1924.*